

2. Центральний державний архів вищих органів влади України (ЦДАВОВ України). - Ф. 5. - Оп. 2. Спр. 189. - 1 83 арк.
3. Держархів Житомирської обл. - Ф. П-2. - Оп. 1. - Спр. 154. - 115 арк.
4. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (ЦДІАК України). - Ф. 2227. - Оп. 1. - Спр. 397. - 372 арк..
5. ЦДІАК України. - Ф. 2227. - Оп. 1. - Спр. 396. - 125 арк..
6. Спогади І Ю. Красицького Запис І.В. Александра. Архів автора.
7. Александров И.В. Насажение органами советской власти обновленческого раскола в Волынской епархии 1922-1926 гг. / И. В. Александров // Православ'я - наука - суспільство: питання взаємодії: Матеріали П'ятої Міжнародної наукової конференції /24-25 травня 2007 р./ - Київ, 2008. - С 151-156.
8. Александров І.В., Костиця М. Ю., Тіміряєв Є. Р. Волинський архірей-мученик (Кедров Полікарп Петрович) // Науково-документальна серія книг «Реабілітовані історією»: у 27 т. / голов. редкол.: Тронько П. Т. (голова) [та ін.] [у 7 т.]. Кн. 3 / [обл. редкол.: Черненко М. А. (голова) та ін.]. -Житомир, 2010. - С 104 - 109.
9. Житомир, 11 червня 1926 р., // Український Православний Благовісник. - Харків, 1926. - № 15. - Г. 10-11.
10. Тихоновцы и Житомир на Волини // Український православний благовісник. - Харків, 1926. - № 8. ~ С. 11-14.

Костянтин Сидоров
(м. Житомир)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ-ПОБУТОВОЇ СФЕРИ ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКІВ МТС ЖИТОМИРЩИНИ В 30-50-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Досліджуючи діяльність машинно-тракторних станцій в 30-50-ті рр. на Житомирщині, не можна оминати увагою питання облаштування матеріально-побутового життя їх працівників. Адже ефективність тракторного парку МТС значною мірою залежала від рівня забезпечення матеріально-побутових умов трактористів, які більшість часу проводили на роботі.

Опосередковано цієї теми торкаються у своїх наукових працях такі дослідники діяльності МТС як П. П. Панченко, Л. В. Ровчак, В. А. Шмарчука та ін. Найбільш повно це питання висвітлюється у дисертації Л. В. Ровчак «Машинно-тракторні станції в Україні (50-ті рр.)», де авторка доволі ґрунтовно розкриває особливості соціально-побутової сфери працівників МТС України[1].

В умовах розгортання в 1930-х роках політики масової колективізації, проблемі облаштування побуту трактористів машинно-тракторних станцій, забезпечення їх належною оплатою праці приділялася далеко не головна увага. Тим не менше, час від часу вона ставала предметом обговорення як на найвищому державному, так і на місцевому рівнях. Зокрема, у 1930-х р. питання покращення культурно-побутових умов трактористів, неодноразово стояло на порядку денному засідань Колегії Наркомзему УССР. Результатом його розгляду стало прийняття рішення, яким «на колгоспи покладался обов'язок забезпечення механізаторів речами особистої гігієни (милом, рушниками), спецодягом (захисними окулярами, брезентовими рукавицями та плащами і робочими костюмами) [2, арк. 172].

Кожен тракторний загін, ділянка роботи якого знаходилася далеко від центральної садиби колгоспу, мав забезпечуватися відповідно обладнаним вагончиком-будиночком. Харчування робітників здійснювалося за рахунок колгоспу, який на той час обслуговувався технікою МТС.

Однак на практиці трактористи далеко не завжди у достатній кількості забезпечувались належним спецодягом, внаслідок чого окремі з них, за повної відсутності будь-якого взуття, змушені були працювати босоніж. Гострою залишалася проблема забезпечення робітників засобами особистої гігієни (милом), та набором медикаментів, необхідним для надання першої медичної допомоги (аптечками), що в умовах польових чи ремонтних робіт було вкрай необхідним.

Предметом жорсткої і почасти не безпідставної критики директорів МТС, як правило, ставали факти недостатньої «обізнаності з тим, як і де харчуються трактористи», ігнорування з їх боку «питань поліпшення матеріальних і побутових умов своїх працівників[3, арк. 32].

Як засвідчують документи, впродовж наступних 20 років ситуація не зазнала особливо кардинальних змін. Навіть на початку 1950-х років питання побутового облаштування трактористів у польових умовах роботи залишалася не до кінця вирішеною, тому час від часу актуалізувалося. Для прикладу, 28 травня 1951 року воно стало предметом спеціального розгляду на засіданні виконкому Брусилівської Райради. В ході його обговорення «директори МТС і окремі голови колгоспів звинувачувалися у не забезпеченні належного рівня побутових умов трактористів». Учасники засідання звертали увагу на непоодинокі випадки, коли «вагончики, які мали постійно стояти в тракторних бригадах, були не пристосованими і нагадували собою справжні «будки», в яких трактористи зберігали запчастини. Таке спостерігалось в селі Вільня, Високому і низці інших сіл

району[4, арк. 57]. Доволі типовою була картина, коли наявні вагончики не забезпечувалися матрацами, ковдрами, не мали належно облаштованих умивальників, протікали під час дощів.

Значна частина працівників МТС (зокрема, механізатори-чоловіки) постійно проживала у селах, тоді як саме підприємство, як правило, розміщувалося в районному центрі. Зважаючи на вкрай низький рівень тогочасного транспортного сполучення між населеними пунктами з одного боку, та сезонну залежність роботи трактористів - з іншого, директори МТС разом з районним керівництвом змушені були вирішувати проблему забезпечення належних умов тимчасового проживання та побуту робітників під час робочого тижня.

Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми було укладення між колгоспами і МТС договорів про «безплатне надання робітникам тракторних бригад гуртожитку на період, проведення польових робіт та забезпечення їх харчуванням за цінами, встановленими правлінням колгоспу за погодженням з директором МТС» [5, с 147].

У перші повоєнні роки, особливо в умовах голодних 1946-1947 рр., рівень матеріального забезпечення механізаторів залишався вкрай низьким. Сільське населення Житомирщини голодувало, колгоспи перебували на межі виживання, тому про організацію повноцінного харчування робітників МТС не могло бути й мови. Не менш важкою та складною була ситуація з організацією побуту працівників стаціонарних ремонтних бригад МТС, котрі працювали безпосередньо в ремонтних майстернях підприємства, що опосередковано відображалось на ефективності їхньої роботи. Так, відсутність для них належних «побутових умов (ідалень, гуртожитків), стала однією з причин недовиконання плану ремонту тракторного парку таких МТС як: Андрушівська, Водоніївська, Мотовилівська, Білилівська, Малинська та Вишевицька, які станом на 15 лютого 1946 р. виконали план ремонту тракторів тільки від 40 до 60% [6, арк. 113].

Таким чином, важливою умовою ефективного функціонування машинно-тракторних станцій упродовж 1930-х - початку 1950-х років було забезпечення належних умов життя та праці їхніх робітників. Питання організації побуту механізаторів як в умовах сезонно - польових робіт, так і постійного перебування робітників у ремонтних майстернях постійно перебувало в полі зору директорів МТС. Процес втрішення проблеми почасти носив перманентний характер і, як правило, вирізнявся не завершеністю.

Література:

1. Ровчак Л. В. Машинно-тракторні станції в Україні (50-ті р.р.) [Текст]: дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Ровчак Лариса Володимирівна; Донецький держ. ун-т. - Донецьк, 2000. - 162 с

2. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі - ЦДАГО України). - Ф. 1. - Оп. 20. - Спр. 6286. - 172 арк.

3. ЦДАВО України. - Ф. 27. - Оп. 14. - Спр. 64. - 32 арк.

4. Державний архів Житомирської області (далі - Держархів Житомирської обл. - Ф. 2969 - Оп. 1. - Спр. 102. - 57 арк. ,

5. Збірник найважливіших рішень по сільському господарству (1953-1955 рр.). - К., 1955. - 400 с.

6. Держархів Житомирської обл. - Ф. 1150. - Оп. 2. - Спр. 141. - 113 арк.